

Petites literatures

Visat núm. 6

(octubre 2008)

per Igor Marojević

Dec ser un traductor dolent, jo: trio només els autors que tenen un estil que em permet adaptar la traducció a la meva pròpia manera d'escriure. Als autors que tradueixo segurament els sostrec coses, però alhora, sense poder-ho evitar, els apporto també moltes coses meves. M'entreteixeixo amb ells fins a fondre-m'hi. És per això que haig de triar amb molta atenció amb qui m'embolico en una relació d'aquesta naturalesa.

Allò que em va atraure profundament en la novel·la *Camí de sirga* de Jesús Moncada va ser la ironia: hi és present ja en l'accent d'algunes frases, però alhora la ironia forma part de l'estructura de l'obra i de l'estratègia narrativa. Hi ha molta ironia en la decisió de l'autor d'explicar la història de la gent ordinària, no des de la perspectiva de qui hauríem de considerar el protagonista principal, sinó des de la perspectiva de la seva serventa. D'aquesta manera aconsegueix il·luminar el centre de l'acció des de la perifèria com passa en les millors novel·les de la metaficció històrica. A meu entendre, aquest gènere de novel·la és diferent de la novel·la històrica clàssica perquè no dóna per suposats «els fets comprovats», sinó que deixa que la narració jugui amb les dades objectives. Penso que, de fet, la característica principal de la prosa de Jesús Moncada és el joc. El joc present en l'estructura i també en l'ús de la llengua. L'autor no ha escrit cap història èpica, sinó que ha fet una paròdia de l'èpica perquè tot allò que veiem en la novel·la —la manera com són explicats els fets històrics i els destins— depèn de la naturalesa dels protagonistes insignificants. Els seus personatges són testimonis casuals, les seves històries personals es barregen i xoquen una contra l'altra dins de l'aire, de manera que no en queda més rastre que la pols aixecada durant la Guerra Civil que ha provocat la desintegració de la ciutat.

Potser aquest aire lúdic sigui la causa principal que la traducció de la novel·la més important de Jesús Moncada a Sèrbia no hagi provocat cap reacció de la crítica literària. Encara que em temo que hi ha una raó de fons que explica el fet que cap de les novel·les importants traduïdes del català —ni tan sols *Quadern gris* de Josep Pla o *La plaça del Diamant* de Mercè Rodoreda— no hagin rebut ni una sola ressenya de la crítica. Ja d'entrada és clar que s'ha tornat a repetir el fet que una literatura petita no ha estat capaç de trobar cap valor en una altra literatura igualment petita. Però l'altra raó més profunda són les tendències estètiques provocades per les guerres dels noranta del segle passat als Balcans. El discurs públic ha estat marcadament orientat cap al passat i molts autors literaris han intentat d'oferir una catarsi a nivell nacional amb les seves obres perquè els polítics hi han fracassat. Això ha provocat que la majoria dels crítics s'acontentin amb el mite enlloc de cercar la veritat històrica i això fa també que prefereixin el model de la novel·la decimonònica enlloc d'una narrativa postmoderna o del segle XXI. No hi ha una crítica que sigui capaç d'avaluar l'increïble fet que avui a Sèrbia s'escriu més ficció amb aire del realisme decimonònic que no pas obres de

neorealisme, i que hi hagi més narrativa que fingeix ser novel·la històrica que no pas obres amb un ús conscient de la metaficció.

Ara bé, la recepció literària que no està tan directament sotmesa a les circumstàncies culturals i polítiques és la recepció del públic general. I realment, la reacció a la traducció de la novel·la de Moncada va ser incomparablement més gran entre els lectors anònims que entre els crítics professionals. Algú que hagués fet una pacient recerca pels blogs en llengua sèrbia podria trobar-hi els apunts molt personals d'un lector de la petita ciutat de Bor. Aquesta ciutat va ser durant el temps de Iugoslàvia una de les ciutats més desenvolupades, però amb la Sèrbia de Milošević li va arribar primer el tancament de les mines, després la pobresa i el nombre dels habitants s'hi va reduir substancialment. En el blog d'una de les cadenes de ràdio i televisió més importants de Sèrbia, B92, una cadena molt valorada pels comentaris de la realitat local que sempre s'avancen a les opinions del seu temps, un lector va escriure sobre *Camí de sirga*: «La novel·la ens presenta una situació que s'assembla molt a les circumstàncies descrites en *El pont sobre el Drina* d'Ivo Andrić. En els dos casos la ciutat és sempre allà, mentre que els lectors observem els canvis que porta el temps. L'única diferència és que el llibre de Moncada treballa amb diferents segments temporals, de manera que el passat s'interromp en un present buidat del seu propi contingut.» Cito aquest pensament perquè gràcies a aquest lector puc demostrar que si més no una persona a Sèrbia s'ha adonat del paral·lelisme entre Moncada i Andrić, un paral·lelisme que m'ha fet decidir canviar el títol de la novel·la en la meua traducció. A Sèrbia no és possible trobar cap camí de sirga de debò i amb això el títol que descriu aquest fenomen d'entrada no significaria res. En canvi, com que aquesta obra s'assembla molt a una de les novel·les més conegudes per a tots els lectors serbis, *El pont sobre el Drina* d'Ivo Andrić, em va semblar que podria buscar un títol que fins un cert punt subratlli aquesta semblança: *Camí de sirga* en serbi es diu *La ciutat enderrocada*. *El protagonista principal d'Ivo Andrić és el pont i el protagonista principal en la novel·la de Moncada és la ciutat, perquè en els dos casos els destins de les persones són representats a través dels destins dels objectes: tal com van morint les cases a Mequinensa, va morint l'època en que hi van viure els seus personatges.*

Traduït per Simona Škrabec